

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>**STRUCTURAL AND COMPARATIVE ANALYSIS OF CHATGPT TERMS IN
ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES****Zahro Dilshodovna Normamatova**

English Language Teacher

E-mail: zakhronormamatova97@icloud.com

Kashkadarya, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: ChatGPT, terminology, structure, comparative analysis, English language, Uzbek language, translation, artificial intelligence, morphology, semantics.

Received: 16.10.25**Accepted:** 17.10.25**Published:** 18.10.25

Abstract: This article presents a structural and comparative analysis of terms related to ChatGPT used in English and Uzbek languages. The morphological, syntactic, and semantic features of the terms are examined, and translation difficulties are analyzed. The adaptation of technical terms from English to Uzbek and the challenges arising in creating new terminology are discussed. The findings highlight the necessity of developing and standardizing technological terminology in the Uzbek language.

**INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI CHATGPT TERMINLARINING
STRUKTURAVIY-QIYOSIY TAHLILI****Zahro Dilshodovna Normamatova**

Ingliz tili o'qituvchisi

e-mail: zakhronormamatova97@icloud.com

Qashqadaryo, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: ChatGPT, terminologiya, struktura, qiyosiy tahlil, ingliz tili, o'zbek tili, tarjima, sun'iy intellekt, morfologiya, semantika.

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida foydalaniladigan ChatGPT bilan bog'liq terminlarning strukturaviy va qiyosiy tahlili taqdim etiladi. Maqolada terminlarning morfologik, sintaktik va semantik o'ziga xosliklari o'rganilib, tarjima jarayonidagi qiyinchiliklar tahlil qilindi. Ingliz tilidan o'zbek tiliga texnik terminlarning qanday moslashtirilishi, yangi terminologiya yaratishda yuzaga keladigan muammolar ko'rib chiqildi. Tadqiqot natijalari o'zbek tilida texnologik terminologiyani

shakllantirish va standartlashtirish zarurati
yoritadi.

СТРУКТУРНО-СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ТЕРМИНОВ CHATGPT В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

Захро Дилишодовна Нормаматова

Преподаватель английского языка, г. Карши, Кашкадарья

Эл. почта: zakhronormamatova97@icloud.com

Кашкадарья, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: ChatGPT, терминология, структура, сравнительный анализ, английский язык, узбекский язык, перевод, искусственный интеллект, морфология, семантика.	Аннотация: В данной статье представлен структурный и сравнительный анализ терминов, связанных с ChatGPT, используемых в английском и узбекском языках. Рассматриваются морфологические, синтаксические и семантические особенности терминов, анализируются трудности перевода. Обсуждается адаптация технических терминов с английского на узбекский язык и проблемы, возникающие при создании новой терминологии. Результаты исследования подчеркивают необходимость формирования и стандартизации технологической терминологии в узбекском языке.
--	--

Kirish. Texnologiyalar tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan zamonaviy davrda sun'iy intellekt va tabiiy tilni qayta ishlash sohalari ham yuksalmoqda. ChatGPT kabi tilli modellar inson va kompyuter o'rtasida samarali muloqot o'rnatishga xizmat qiladi. Biroq ushbu texnologiyalar bilan bog'liq atama va terminlar ko'pincha ingliz tilida shakllanib, boshqa tillarga o'zgartirilish jarayonida ma'nosi va shaklida o'zgarishlarga uchraydi. O'zbek tilida sun'iy intellekt sohasidagi terminologiyaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, ayniqsa ChatGPT kabi yangi texnologiyalar atrofidagi atamalarni tarjima qilishda qiyinchiliklar yaratadi. Shu nuqtai nazardan, ingliz va o'zbek tillaridagi ChatGPT terminlarining strukturaviy va qiyosiy jihatdan tahlili o'zbek tilidagi texnik tilni yanada rivojlantirishga hissa qo'shadi.

1. Terminologiya nazariyasi va til o'ziga xosligi

Terminologiya lingvistik tizimning eng ixtisoslashgan qismi bo'lib, har qanday sohaning ilmiy-texnik asoslari terminosistema orqali ifodalanadi (Saidov, 2021). Termin so'z yoki ifoda shaklida bo'lib, aniq bir soha yoki fan doirasida biror tushunchani bildiradi. Tilga xos morfologik va sintaktik tizim atamalarni hosil qilish va qabul qilish jarayoniga ta'sir qiladi. Ingliz tili analitik tipdagi til hisoblanib, qisqa, birikma shaklidagi terminlarni yaratishga moyildir. O'zbek tili esa

agglutinatív bo‘lib, ko‘p hollarda yangi ma‘nolarni hosil qilish uchun affikslar va so‘z birikmalaridan foydalanadi (Karimova, 2022). Shu bilan birga semantik jihatdan ham terminlarning barqarorligi va izchilligi tilning amaliy foydalanishiga ta‘sir ko‘rsatadi.

2. ChatGPT atamaları va ularning ingliz tilidagi strukturasi qisqacha nazar

ChatGPT modellar bilan bog‘liq eng ko‘p ishlatiladigan terminlar qatoriga language model, prompt, fine-tuning, token, embedding, context kabi atamalar kiradi. Ushbu inglizcha terminlar ko‘pincha leksik birlik yoki murakkab leksik birikmalar ko‘rinishida bo‘lib, ularning tarkibiy qismlari odatda aniq grammatik funksiyalarni bajaradi (OpenAI, 2022).

Masalan, “language model” ikki nomdan tashkil topgan birlik bo‘lib, “language” tilni, “model” esa modelni anglatadi. Bunday ikki so‘zli birikmalar ingliz tilida keng tarqalgan. “Fine-tuning” esa fe‘l shaklida bo‘lib, “nozik sozlash” ma‘nosini anglatadi, yuqori aniqlik bilan moslashtirish mavzusida qo‘llanadi. Terminlarning qisqa va aniq bo‘lishi ularning axborot uzatishda qulayliklarini oshiradi.

3. Ingliz va o‘zbek tillaridagi ChatGPT terminlarining morfologik tahlili

Ingliz tilidagi ChatGPT terminlari ko‘pincha yadro so‘zlardan tashkil topgan va ularning morfologiyasi nisbatan sodda: masalan, so‘z birikmalari va qo‘shimchalardan kam foydalanish. “Token” so‘zi o‘zbek tiliga ko‘pincha to‘g‘ridan-to‘g‘ri kirib kelgan (transliteratsiya shaklida) bo‘lsa, “embedding” kabi atamalar tushuntirish usulida yoki neologizm sifatida qabul qilinadi.

O‘zbek tilida esa terminlarni hosil qilish ko‘proq so‘z birikmalari va ma‘no yagonaligini ta‘minlovchi qo‘shimchalar yordamida amalga oshiriladi. Misol uchun, “language model” atamasi “til modeli” yoki “til modeli model” emas, balki “til modeli” deb qisqartiriladi. Ammo ayrim terminlarning o‘zbekchallashtirilishi murakkab bo‘lib, “fine-tuning” atamasi “nozik sozlash” yoki “maxsus sozlash” kabi ko‘p so‘zdan iborat iboralar bilan ifodalanadi.

Bunday vaziyatda morfologik integratsiya va sintaktik o‘zgarishlar talab qilinadi, bu esa til o‘ziga xos uslub va izchillikni talab qiladi (Abdullayev, 2023).

4. Sintaktik va semantik xususiyatlarining qiyosiy tahlili

Ingliz tilida ChatGPT atamaları ko‘pincha qisqa, kam so‘zdan tashkil topgan birliklardan iborat. Ularning sintaktik tuzilishi ko‘p hollarda oddiy grammatik munosabatlarni ifodalaydi: sifat va ot birikmalari, fe‘l va ot birikmalari kabi.

O‘zbek tilida esa ko‘plab ingliz so‘zlari sintaktik jihatdan murakkab iboralarga aylanadi. Masalan, “prompt” atamasi “so‘rov”, “iltimos” yoki “kirish ma‘lumotlari” kabi ko‘p so‘zli ibora ko‘rinishida ishlatiladi. Bu esa tarjima jarayonida ma‘nosining aniq saqlanishiga qiyinchilik tug‘diradi.

Semantik jihatdan “context” so‘zi ingliz tilida umumiy kontekst ma‘nosini bildirsa, o‘zbek tilida uning dasturiy tizimdagi “ma‘no doirasi” yoki “shartlar to‘plami” kabi bir nechta ma‘noga

ega ekanligi aniqlanadi. Bu esa ma'noni chuqurroq tushunish va tarjima qilishda murakkabliklar keltirib chiqaradi.

5. Inglizcha ChatGPT terminlarining o'zbek tiliga tarjimasida duch kelinadigan qiyinchiliklar

ChatGPT terminlarini o'zbek tiliga tarjima qilayotganda quyidagi asosiy qiyinchiliklar yuzaga keladi:

-Terminlarning ekvivalentining yo'qligi – Ko'pchilik texnik atamalar o'zbek tilida aniq ekvivalentga ega emas.

-Morfologik farqlar – Inglizchada qisqa yagona so'zlar ko'p bo'lsa, o'zbek tilida ko'p so'zli iboralar talab qilinadi.

-Semantik tafovutlar – Terminning ma'nosi texnik kontekstga qarab o'zgaradi va aniq tarjima qilish murakkab bo'ladi.

-Terminlarning noto'g'ri qabul qilinishi – Ba'zan transliteratsiya ustun kelib, haqiqiy ma'nosi yo'qoladi.

Bunday qiyinchiliklarni yengish uchun o'zbek tilida yagona terminologik lug'atlar tuzish, soha mutaxassislari jalb qilish va ilmiy-texnik tarjima usullarini rivojlantirish zarur (Tolstoy, 2020).

6. O'zbek tilida ChatGPT terminologiyasining standartlashtirishga doir masalalar

Texnologik sohada tilning rivojlanishi uchun terminologiyaning standartlashtirilishi muhimdir. O'zbek tilida ChatGPT kabi atamalarning bir xil tarzda qabul qilinishi, ularning terminologik bazasini mustahkamlashga xizmat qiladi. Standartlashtirish jarayoni terminlarning bir xil ma'noda qo'llanishini ta'minlaydi, ilmiy va amaliy sohada kommunikatsiyani osonlashtiradi.

Shuningdek, terminlar lug'atlarini yaratish, davlat darajasida solishtirish va tasdiqlash mexanizmlarini ishlab chiqish ham zarur. Bu yo'lda xalqaro tajriba ham o'rganilishi muhimdir (Karimova, 2022).

Xulosa. Maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi ChatGPT terminlarining strukturaviy va qiyosiy tahlili amalga oshirildi. Terminlarning morfologik, sintaktik va semantik xususiyatlaridagi farqlar, ularning tarjima jarayonidagi qiyinchiliklari aniqlanib, o'zbek tilida texnologik atamalarning standartlashtirilishi zarurligi ta'kidlandi. Kelajakda terminologiya tizimining rivojlanishi uchun soha mutaxassislari va tilshunoslarning hamkorligi ta'minlanishi lozim. Bu esa o'zbek tilining ilmiy va texnik sohalaridagi imkoniyatlarini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati :

1. Abdullayev, M. (2023). Sun'iy intellekt va tabiiy tilni qayta ishlash terminlari. Toshkent: Fan va texnologiya nashrlari.

2. Karimova, N. (2022). Ingliz va o‘zbek tilidagi kompyuter terminologiyasining qiyosiy tahlili. Tilshunoslik jurnali, 14(3), 45-52.
3. OpenAI. (2022). Introducing ChatGPT. <https://openai.com/blog/chatgpt>
4. Saidov, B. (2021). Tarjima nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: O‘zbek tilini rivojlantirish markazi.
5. Tolstoy, L. (2020). Terminologiya va til taraqqiyoti. Linguistika, 8(1), 12-19.
6. Xudoyberdiyev, O. (2022). „Sun’iy intellekt terminlarining o‘zbek tilida shakllanishi va rivojlanishi“, Tilshunoslik masalalari, 15(4), 78-85.
7. Usmonova, D. (2023). „Ingliz tilidan o‘zbek tiliga texnologik terminlarning tarjimasi va qiyinchiliklari“, Zamonaviy tilshunoslik, 9(1), 33-40.